

Anlama Becerilerini Konu Alan Doktora Tezlerinin Değerlendirilmesi

Aliye Nur ERCAN GÜVEN¹

Makale Bilgisi	Özet
Makale Türü : Araştırma Makalesi	Dil becerilerinden dinleme/izleme ve okuma, alıcı dil becerilerinden olup anlama becerileri olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışma ile anlama becerileri üzerine Türkiye’de 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezleri; yıl, üniversite, danışman, kapsam, araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri ve kaynak sayıları bakımından incelenmiştir. Çalışmada doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu çalışma ile -incelemeye dâhil etme kriterleri göz önünde bulundurularak- 17 dinleme, 18 okuma ve 5 tane de her iki beceriyi ele alan toplamda 40 doktora tezi değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, anlama becerisi çalışılan doktora tezlerinin en fazla 2020 yılında yapıldığı ortaya konmuştur. İncelenen tezler, en fazla Gazi Üniversitesinde ve daha çok profesör doktor unvanlı hocaların danışmanlığında tamamlanmıştır. Anlama becerisine ilişkin doktora tezlerinde çoğunlukla bir yöntem, teknik veya materyalin ele alınan beceri üzerindeki etkisinin ölçülmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Tezler daha çok karma yöntem araştırması şeklinde yürütülmüş ve 7. sınıf öğrencileri ile daha fazla çalışılmıştır. İncelenen doktora tezlerinde en fazla kullanılan veri toplama araçları, ölçekler ve görüşme formlarıdır. Nicel veri analiz yöntemlerinden kestirimsel istatistikler; nitel veri analiz yöntemlerinden ise içerik analizi daha çok kullanılmıştır. Dinleme becerisi çalışılan tezlerde daha az sayıda kaynak kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmadan çıkan sonuçlar, 2001-2020 yıllarında anlama becerisini konu alan doktora tezlerinin mevcut durumunu ortaya koymaktadır.
Geliş : 23 Şubat 2022	
Kabul: : 11 Haziran 2022	
Yayın: : 30 Haziran 2022	
Anahtar Kelimeler : Anlama becerisi; dinleme/izleme becerisi; okuma becerisi; doktora tezi	

An Evaluation of Doctoral Thesis on Comprehension Skills

Article Information	Abstract
Article Type : Research Article	In this study, doctoral theses on comprehension skills made in Turkey between 2001-2020 were examined in terms of various variables. Document analysis was used in the study.
Received : 23 February	In the study, 40 doctoral dissertations were evaluated, 17 of which were listening, 18 of which were reading, and 5 of which were both skills, considering the inclusion criteria.
Accepted : 11 June 2022	As a result of the study, it was revealed that the doctoral dissertations on comprehension skills were written in 2020 at most. The theses examined were completed mostly at Gazi University and mostly under the advisor of professors. It has been determined that most doctoral dissertations on comprehension skills try to measure the effect of a method, technique, or material on the skill in question. These theses were mostly conducted in the form of mixed methods research, and they were studied with 7th-grade students at most.
Published : 30 June 2022	The most commonly used data collection tools in the doctoral dissertations examined are scales and interview forms. Predictive analysis from quantitative data analysis methods; content analysis, one of the qualitative data analysis methods, was used more. It was observed that fewer sources were used in the theses in which listening skills were studied.
Keywords : Comprehension skill; listening/monitoring skill; reading skill; doctoral thesis	The results of this study reveal the current status of doctoral theses on comprehension skills in the years 2001-2020.

Giriş

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan ve iletişimin vazgeçilmezi olan dil, beceri alanlarından oluşmaktadır. Dil, bu becerilerde kazanılan yetkinlik ölçüsünde doğru ve etkili kullanılabilir. Temel dil becerileri olarak da adlandırılan beceri alanları -kazanım sıralamasına göre- dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmadır. Dört temel dil becerisi, anlama (dinleme/izleme, okuma) ve anlatma (konuşma, yazma) becerileri şeklinde iki grup altında da ele alınabilir.

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, anercan@ogu.edu.tr

Kaynakça Gösterimi: Ercan-Güven, A. N. (2022). Anlama becerilerini konu alan doktora tezlerinin değerlendirilmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 40-50. DOI: <http://ihead.aksaray.edu.tr/en/pub/ihead/article/1078261>

Citation Information: Ercan-Güven, A. N. (2022). Anlama becerilerini konu alan doktora tezlerinin değerlendirilmesi. *Ihlara Journal of Educational Research*, 7(1), 40-50. DOI: <http://ihead.aksaray.edu.tr/en/pub/ihead/article/1078261>

Anlama becerileri, bireyin dinlediğini ve okuduğunu algılayıp anlamlandırabilmesine dayanır. Bu beceriler, insanların gerek eğitim gerekse sosyal hayatının merkezindedir. Bozkurt (2016, s.1681), eleştirel düşünebilme, doğru ve yanlış ayırt edebilme, insana ve doğaya saygılı olma, kendi varlığını anlamlandırabilme gibi üst düzey becerilerin okuma çalışmalarının desteğiyle mümkün olacağını bildirir. Karadağ (2014, s.3) da okuma becerisinin sosyal ve ekonomik gelişme, sürdürülebilir kalkınma, yaşam boyu öğrenme, akademik başarı elde etme, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi farklı alanlarda kapılar açtığını söyler.

Birey, anlatma becerilerini kullanabilmek için de öncelikle anlama becerileri ile yeni bilgiler edinir, zihninde birikimler oluşturmaya çalışır. Ayrıca iletişim döngüsü içerisinde kaynağın yolladığı mesajı alıp anlayabilmek için dinleme becerisini iyi düzeyde kullanıyor olmak gereklidir. Çünkü iletişimin temeli etkin dinlemedir. Kurudayıoğlu ve Çetin (2015, s.7) bireyin iletişim becerisini geliştirmek için atılması gereken ilk adımın, öğrencilere etkin dinleme becerisi kazandırmak olduğunu vurgulamaktadır.

Öğrencilerin araştırma becerilerinin geliştirilmesinin öncelikle okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesiyle olanaklı olduğu, okuduğunu anlama becerisi gelişmiş öğrencilerin araştırma yapmaya daha meyilli oldukları görüşü de araştırmacılarca (Epçaçan, 2018; Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015) savunulmaktadır. Anlama becerilerinin yadsınamaz bu önemi, beceri alanlarının gelişimi üzerine bilimsel araştırmaların yapılmasını ve yapılan çalışmaların ortaya konması gerekliliğini doğurur.

Türkiye’de verilen ana dili eğitimi göz önüne alındığında, PIRLS ve PISA gibi uluslararası düzeylerde yapılan sınavlarda Türk öğrencilerin akademik başarı açısından yeterince iyi sonuçlar alamadığı görülmektedir. Okuma becerilerinde 2009 yılında OECD ülkelerinde en yüksek düzeydeki öğrencilerin başarı oranı, Türk öğrencilerin en yüksek düzeydeki başarı oranının yaklaşık dört katıdır. Yine okuma becerilerinde Türkiye’nin ortalama puanı, OECD ülkelerinin ortalamalarından 35 puan aşağıdadır. (Aydın, Sarier ve Uysal, 2014, s.1068-1073). Türkiye, PISA araştırmalarına 2003’ten bu yana düzenli olarak katılmaktadır. Geriye dönük sonuçlar incelenecek olursa Türk öğrencilerin PISA 2003 okuma sınavında 441, 2006 yılında 447, 2009 yılında ise 464 puan aldıkları görülür. Bu süreçte öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun altı birimlik performans çizelgesi içerisinde, ikinci düzey ve altında performans sergiledikleri anlaşılmaktadır (Bozkurt, 2016, s.1675) Aslında Türkiye’nin her üç okuryazarlık alanındaki (okuma becerileri, matematik ve fen) performansının; 2003 ile 2012 yıllarında genel bir yükselme eğiliminde olduğu bilinmektedir ancak bu performansta 2015 yılında önemli bir düşüş olmuştur. PISA 2018 uygulamasında ise Türkiye, her üç okuryazarlık alanında da puanını anlamlı ölçüde artıran ülkelere biridir (Suna, Tanberkan ve Özer, 2020). PIRLS projesi sonuçlarında da Türk öğrencilerin okuma becerilerinde uluslararası ölçülerden daha düşük düzeyde oldukları anlaşılmaktadır (Demirel ve Yağmur, 2017, s.101). Tüm bu sonuçlar, Türkiye’de okuma becerisinin istenen düzeyde gelişmediği şeklinde yorumlanabilir. Becerinin geliştirilmesi için atılması gereken ilk adım, akademik çevrelerce belirlenen okuma model ve yaklaşımları uygulamaya koymaktır (Bozkurt, 2016, s.1682). Ayrıca okuma ve dinleme becerisi ile ilgili çalışmaların tespiti, bu araştırmalarla ortaya konan bulgu ve önerilerin izlenmesi ile varsa eksik kısımların yeni çalışmalarla tamamlanması da önemlidir.

Türkçe eğitimi alanında yapılan tezleri inceleyen çalışmalar göz önüne alındığında, 1995-2017 yılları arasında tamamlanmış olan doktora tezlerini Boyacı ve Demirkol’un (2018) konu, özet, başlık ve künyeleri açısından; 1995-2020 yıllarında yapılmış doktora tezlerini ise Karagöz ve Şeref’in (2021) bütünsel açıdan ele aldıkları görülür. Yıl aralıkları geniş tutularak alanda genel bir değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmalar, doğrudan dil beceri alanları ile ilgili değildir. Coşkun, Özçakmak ve Balcı (2012), Türkçe eğitimi alanında 1981-2010 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezleri; tür, hedef kitle, yıl, üniversite, enstitü ve konularına göre sınıflandırmıştır. Bir başka çalışmada Özçakmak (2017), Türkçe eğitimi alanında 2011-2015 yıllarında tamamlanmış lisansüstü tezleri; yıl, tür, enstitü, üniversite, hedef kitle ve konularına göre incelemiştir. Yağmur-Şahin, Kana ve Varışoğlu (2013) ise Türkçe eğitimi bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri belirlemişlerdir. Tüm bu çalışmalarda Türkçe eğitimi alanında yapılan tezlerin yönelimleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, anlama becerilerini konu alan doktora tezleri incelenerek var olan durumun tespiti ve yapılacak yeni çalışmalara yol gösterme hedeflenmiştir. Alan yazın incelendiğinde okuma becerisi üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini ele alan birkaç çalışmaya rastlanmıştır. Elbir ve Bağcı (2013) ilkököl ve ortaokul düzeyleri için okuma eğitimi konu alan 1997-2012 tarihli tezleri incelemiştir. Ceran, Aydın ve Onarıcıoğlu (2018), okuma eğitimi üzerine 2006-2016 yıllarında tamamlanmış lisansüstü tezlerdeki eğilimleri belirlemişlerdir. Özdemir (2018) okumaya ilişkin lisansüstü araştırmaların eğilimlerini ortaya koymuştur. Karadağ (2014) ise okuma ilgisi, tutumu ve alışkanlığı konularında yapılmış tezleri incelemiştir. Alan yazında dinleme becerisi ile ilgili tezleri inceleyen çalışmaların sayısı ise daha azdır. Doğan ve Özçakmak (2014), dinleme eğitimi üzerine 1998-2013 yıllarında tamamlanmış lisansüstü tezleri ele almışlardır. Cin-Şeker (2020) ise dinleme ve konuşma becerisine yönelik lisansüstü tezlerin anahtar kelimelerini incelemiştir. Yapılan tarama sonucu Aydeniz ve Haydaroglu’nun (2021), dört temel dil becerisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini yaptıkları anlaşılmıştır. Bahsi geçen çalışmada 2015-2019 yılları ele alınmış ve tezlerin kapsamı, araştırma deseni ve yöntem bölümlerine dair incelemeler yapılmamıştır.

Yapılan taramalarda ulaşılan sonuçlar neticesinde, bireyin hem eğitim ve iş hem de sosyal hayatında çokça önemi olan anlama becerilerini konu alan tezlerin incelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu çalışmada, yüksek lisansın ardından alınan uzmanlık sonrasında alan hâkimiyeti kazanılarak yazıldığı düşünüldüğünden sadece doktora tezleri ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de son yirmi yılda (2001-2020) anlama becerileri (dinleme/izleme ve okuma) üzerine yapılan doktora tezlerini farklı açılardan ele almak ve değerlendirmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda incelenen doktora tezlerinde cevap aranan sorular şunlardır:

1. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
3. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin danışman unvanlarına göre dağılımı nasıldır?
4. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin kapsamlarına göre dağılımı nasıldır?
5. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
6. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin çalışma gruplarına/örneklemelerine göre dağılımı nasıldır?
7. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
8. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
9. Anlama becerileri üzerine 2001-2020 yılları arasında yapılan doktora tezlerinin kullandıkları kaynak sayılarına göre dağılımı nasıldır?

Yapılan bu çalışma, Türkiye’de son yirmi yılda anlama becerileri üzerine yapılan doktora tezlerinin genel durumunun ortaya konulması bakımından önemlidir. Bu çalışmanın bulgularından yola çıkarak hem eğitim hayatı hem de sosyal hayat için önemli tartışılmaz boyutta olan okuma ve dinleme becerileri ile ilgili daha önce araştırılmamış ve eksik görülen noktalar tespit edilebilir. Ulaşılan sonuçlar ışığında çıkarılacak yol haritası ile araştırmacılar daha önce çalışılmamış farklı konulara eğilebilir, farklı yöntem, veri toplama aracı, örneklem grubu vb. belirleyip yeni araştırmalar planlayabilirler.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. Verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.187). Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanıldığından etik kurul izni gerekmemektedir.

Veri Kaynağı

Çalışmada incelemek için belli ölçütleri karşılayan tezler seçildiğinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu tür örnekleme “çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır” (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s. 90). Araştırmanın veri kaynağını, Türkiye’de 2001-2020 yılları arasında anlama becerileri konusunda tamamlanmış doktora tezleri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada incelenen tezler, 21 Eylül 2021 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı aracılığıyla elde edilmiştir. Yapılan ilk tarama için detaylı tarama kısmında konu olarak eğitim ve öğretim, tez türü için ise doktora seçilmiştir. Tezin özet kısmında dinleme becerisi, dinleme becerileri, dinleme eğitimi; izleme becerisi, izleme becerileri, izleme eğitimi; okuma becerisi, okuma becerileri, okuma eğitimi sözcükleri aranmıştır. Bu taramanın başlık yerine özet kısmında yapılması daha fazla veriye ulaşmayı ve veri kaybını en az indirmeyi sağlamış, böylelikle çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmıştır.

Çıkan sonuçlar üzerinde incelemeye dâhil etme kriterleri olarak belirlenen dört farklı ölçüte göre eleme yapılmıştır. Bu kriterler sırasıyla; erişime açık olması (izinli), 2001-2020 yılları arasında tamamlanmış olması, dilinin Türkçe olması ve Türkçe eğitimi/Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi/Türkçe öğretmenliği ana bilim dallarından birinde yapılmış olmasıdır.

Yapılan taramalar neticesinde elde edilen sonuçlar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: İncelenen doktora tezlerinin çalışmaya dâhil edilme kriterlerine göre sayıları

Özet kısmında	İlk tarama	İncelemeye dâhil etme kriterleri				Toplam
		Erişim izni	Yıl	Dil	Ana bilim dalı	
Dinleme becerisi	42	40	38	33	15	36
Dinleme becerileri	32	32	29	25	14	
Dinleme eğitimi	7	7	7	7	5	
İzleme becerisi	3	2	2	2	1	
İzleme becerileri	1	1	1	1	1	
İzleme eğitimi	0	0	0	0	0	
Okuma becerisi	66	60	55	38	18	37
Okuma becerileri	81	78	70	52	11	
Okuma eğitimi	14	14	14	14	8	

Tablo 1’den de anlaşıldığı üzere, yapılan elemeler sonucunda anlama becerilerinden dinleme/izleme becerisi için 36, okuma becerisi için 37 teze ulaşılmıştır. İncelemeler sonucu, taramalarda dinleme becerisi için çıkan tezlerden on bir, okuma becerisi için çıkan tezlerden dokuz tanesinin aynı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca taramalarda hem dinleme/izleme hem de okuma becerisi için yer bulan beş tez tespit edilmiştir. Taramalarda çift olarak görünen bu tezler incelenerek birinin sadece dinleme/izleme becerisine yönelik olduğu, dördünün ise iki beceriyi de içerdiği saptanmış ve ilgili olduğu kısma aktarılmıştır. Bu doğrultuda toplamda 48 tez incelemeye alınmıştır. İnceleme esnasında, özet kısmında ilgili kelimeleri içermesine rağmen beceri alanları üzerine çalışılmamış olduğu görülen sekiz tez kapsam dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak dinleme/izleme becerisi için 17 tez, okuma becerisi için 18 tez ve her iki beceriyi de çalışan 5 tez olmak üzere toplam 40 doktora tezi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bulguların verildiği tablolarda ilgili tezler dinleme becerisi için (D1, D2, D3...) okuma becerisi için (O1, O2, O3...) her iki beceri için ise (H1, H2, H3...) şeklinde kodlanmıştır.

Çalışmada içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizinde metnin içeriğinin irdelenmesi gerekir, daha sonra veriler kategorilere ayrılmalı ve sınıflandırılmalıdır (Sönmez ve Alacapınar, 2013, s.162). Bu analizde araştırmacı, çok sayıda metnin içeriğini karşılaştırabilir ve sonuçları çizelgeler/tablolara sunabilir (Neuman, 2016, s.466). Çalışmada verilerin sınıflandırılması için Microsoft Excel programından yararlanılmıştır. Tezler üzerinde gerçekleştirilen incelemeler neticesinde yıl, üniversite, danışman unvanı, kapsam, araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri analiz yöntemi ve kaynak sayılarına ilişkin bilgiler öncelikle Excel’de oluşturulan tabloya işlenmiştir. Bulguların güvenilirliği açısından incelenecek toplam tez sayısının %20’sini oluşturan ve rastgele seçilen sekiz çalışma, iki farklı uzman tarafından incelenmiş ve aradaki uyuma bakılmıştır. Alınan sonuçlar uyumlu olduğundan incelemenin doğru olduğu kanısına varılmış ve tüm incelemeler araştırmacı tarafından tamamlanmıştır. Ayrıca analiz tamamlandıktan üç hafta sonra araştırmacı tarafından tekrar yapılmış, sonuçların tutarlılığı kontrol edilmiştir. Bulgular ileriki dönemler için bilgisayar ortamında saklanmıştır. Veriler, çalışmada cevap aranan sorular göz önünde bulundurularak tablolar yardımıyla sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmada ele alınan alt problemlere dair bulgular tablolar yardımıyla yorumlanmıştır.

Tablo 2: İncelenen doktora tezlerinin çalışmaya dâhil edilme kriterlerine göre sayıları

Yıllar	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
2005		1 (O1)		1
2007	1 (D1)	1 (O2)		2
2010	1 (D3)		1 (H1)	2
2011	2 (D2, D4)	1 (O6)		3
2012		1 (O3)		1
2014	2 (D5, D6)	1 (O4)		3
2015	2 (D7, D8)	3 (O5, O7, O8)		5
2016		1 (O9)	1 (H2)	2
2017	1 (D9)	3 (O10, O11, O12)	1 (H3)	5
2018	2 (D10, D11)	1 (O13)		3
2019	3 (D12, D13, D14)	1 (O14)		4
2020	3 (D15, D16, D17)	4 (O15, O16, O17, O18)	2 (H4, H5)	9
Toplam	17	18	5	40

Tablo 2’ye göre incelenen yirmi yıl içerisinde sekiz yılda (2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2008, 2009 ve 2013) anlama becerileri üzerine çalışılmış herhangi bir doktora tezi bulunmamaktadır. Her iki becerinin çalışıldığı yıllar da göz önüne alındığında 2005 ve 2012 yıllarında dinleme becerisi çalışılmış olan doktora tezine rastlanmadığı söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle doktora tezlerinde, okuma becerisinin dinleme becerisine kıyasla biraz daha fazla çalışılmış olduğu anlaşılmaktadır ancak bu fark hatırı sayılır miktarda değildir.

Tez sayılarında yıllara göre kademeli bir artış ya da azalışı söz konusu değildir. Ancak incelenen kırk tezin yarısından fazlasının son dört yılın (2017, 2018, 2019 ve 2020) ürünü olduğunu da söylemek gerekir. Anlama becerisi üzerine yapılan doktora tezlerinin en fazla olduğu yıl ise 2020'dir.

Tablo 3: Doktora tezlerinin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Atatürk Üniversitesi	1 (D3)	4 (O1, O3, O11, O16)	1 (H4)	6
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi		1 (O14)		1
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1 (D8)	2 (O4, O9)		3
Dokuz Eylül Üniversitesi	1 (D14)			1
Erciyes Üniversitesi	2 (D10, D15)			2
Fırat Üniversitesi		1 (O15)		1
Gazi Üniversitesi	8 (D1, D4, D5, D6, D7, D11, D12, D13)	4 (O5, O10, O12, O18)	3 (H2, H3, H5)	15
İnönü Üniversitesi	1 (D9)	2 (O8, O13)		3
Marmara Üniversitesi		1 (O2)	1 (H1)	2
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi		1 (O17)		1
Necmettin Erbakan Üniversitesi		1 (O7)		1
Sakarya Üniversitesi	1 (D16)			1
Selçuk Üniversitesi	1 (D2)	1 (O6)		2
Uşak Üniversitesi	1 (D17)			1

Tablo 3'ten 2001-2020 yılları arasında anlama becerileri çalışılan doktora tezlerinin on dört farklı üniversitede tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bu on dört üniversitenin sadece altı tanesinde (Atatürk Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi) her iki beceri alanına ait doktora tezi bulunmaktadır.

Anlama becerileri ile ilgili en fazla doktora tezi Gazi Üniversitesi öğrencileri tarafından yazılmıştır. Yine bu konuda ikinci sırayı alan Atatürk Üniversitesinin de diğer üniversitelere kıyasla anlama becerileri alanında daha yüksek sayıda teze sahip olduğu söylenebilir. Tablo 3'ten çıkarılabilecek bir başka bulgu; Gazi Üniversitesinde daha çok dinleme, Atatürk Üniversitesinde ise daha çok okuma becerisinin çalışılmış olmasıdır. Bu durumun doktora tez danışmanlarının uzmanlık alanlarıyla ilgili olması muhtemeldir.

Tablo 4: Doktora tezlerinin danışmanlarının unvanlarına göre dağılımı

Danışman unvanı	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Prof. Dr.	9 (D1, D4, D5, D8, D11, D12, D13, D15, D16)	13 (O1, O2, O3, O4, O5, O7, O9, O11, O12, O13, O14, O16, O18)	3 (H1, H3, H5)	25
Doç. Dr.	6 (D2, D6, D9, D10, D14, D17)	3 (O6, O8, O10)	1 (H4)	10
Dr. Öğr. Üyesi (Yrd. Doç. Dr.)	2 (D3, D7)	2 (O15, O17)	1 (H2)	5

Tablo 4'te anlama becerilerini konu edinmiş doktora tezlerinin danışman öğretim üyesi unvanları incelendiğinde hem dinleme hem de okuma becerisine yönelik tezlerde, profesörlerin daha fazla olduğu görülür. Bu bulguya ek olarak doktora tezini anlama becerisi üzerine tamamlayan iki ismin (Dr. Alpaslan Okur ve Dr. Yusuf Doğan), sonraki yıllarda yine bu alanda doktora çalışması yapan öğrencilerin danışmanı olarak listede yer aldıkları anlaşılmıştır.

Tablo 5: Doktora tezlerinin kapsamlarına göre dağılımı

Kapsam	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Beceriye geliştirici uygulamalar	6 (D1, D6*, D10, D15, D16, D17)	1 (O4)		7
Bir yöntem/teknik/materyalin beceri üzerindeki etkisi	8 (D2, D3, D4, D5, D8, D9, D12, D13)	11 (O2, O3, O5, O9, O10, O11, O12, O13, O15*, O16, O17)		19
Beceriye yönelik öz yeterlik	1 (D14*)			1
Beceriye yönelik kaygı	1 (D12)	1 (O8)		2
Beceriye yönelik tutum	1 (D5)	1 (O10)		2
Beceriye ölçmeye yönelik görüş			1 (H2)	1
Beceri kazandırma karşılaşılan sorunlar		1 (O6)		1
Beceri kullanımı	1 (D7)	4 (O1, O7, O8, O14)	2 (H3*, H5*)	7
Metin inceleme/karşılaştırma	1 (D11)		2 (H1*, H4*)	3
Metin uyarlama		1 (O18)		1

* D6 ve D14 kodlu tezlerde konuşma; O15 kodlu tezde yazma; H3 ve H5 kodlu tezlerde konuşma ve yazma; H1 ve H4 kodlu tezlerde konuşma, yazma ve dil bilgisi becerileri de çalışılmıştır.

Tablo 5'e göre anlama becerisi çalışılan doktora tezlerinin kapsamı çoğunlukla bir yöntem, teknik ya da materyalin ele alınan beceri üzerindeki etkisini ölçmeye yöneliktir. Dinleme becerisi üzerine yapılan tezlerde beceriyi geliştirici uygulamalar, okuma becerisine yönelik tezlerde ise beceri kullanımının tespiti sıkça çalışılan diğer konulardır. İncelenen doktora tezleri arasında dinleme becerisini kazandırmada karşılaşılan sorunları ya da dinleme metni uyarlamayı konu edinen tezler bulunmamaktadır. Ayrıca okuma becerisine yönelik öz yeterlik ölçen bir doktora tezine de rastlanmamıştır. Hem okuma hem de dinleme becerilerini ele alan doktora tezlerinde ise beceriyi ölçmeye yönelik görüşleri öğrenme, beceri kullanımını inceleme ve metin inceleme/karşılaştırma çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Doktora tezlerinin araştırma desenlerine göre dağılımı

Araştırma deseni/modeli	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Nicel	Betimsel araştırma	4 (O1, O6, O7, O8)	3 (H1, H3, H5)	7
	Deneysel araştırma	7 (D1, D2, D3, D4, D5, D8, D9)	2 (O2, O9)	9
	İlişkisel araştırma	1 (D7)		1
Nitel	Doküman incelemesi	1 (D11)	1 (O18)	2
	Eylem araştırması	2 (D10, D15)		2
	Görüşme		1 (H2)	1
Karma	Karma Yöntem araştırması	6 (D6, D12, D13, D14, D16, D17)	11 (O3, O4, O5, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16, O17)	20

Tablo 6 incelendiğinde, anlama becerisi çalışılan doktora tezlerinde toplam sayılar dikkate alındığında, en fazla karma yöntemin tercih edildiği görülür. Kullanılan araştırma desenlerinde en az tercih edilenin ise -hem okuma hem de dinleme becerileri için- nitel desen olduğu söylenebilir. Dinleme becerisine yönelik doktora tezlerinin daha çok deneysel ve karma yöntem araştırması şeklinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Sadece dinleme becerisi çalışılan doktora tezleri arasında betimsel araştırma olarak tasarlanan bir teze rastlanmamıştır. Okuma becerisi çalışılan doktora tezlerinde ise en fazla kullanılan yöntem, karma yöntem araştırmaları olmuştur. İncelenen doktora tezlerinde okuma becerisi çalışılanlar arasında ilişkisel araştırma ya da eylem araştırması şeklinde yapılan bir tez bulunmamaktadır. Her iki beceriyi birlikte ele alan tezlerin daha çok betimsel araştırma şeklinde yürütüldüğü, Tablo 6'dan çıkarılabilecek bir başka yorumdur.

Tablo 7: Doktora tezlerinin çalışma gruplarına/örnekleme göre dağılımı

Çalışma grubu/Örnekleme	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
5. sınıf öğrencileri	2 (D8, D13)			2
6. sınıf öğrencileri	2 (D2, D15)	5 (O1, O4, O5, O10, O13)		7
7. sınıf öğrencileri	8 (D1, D4, D5, D6, D9, D10, D14*, D16)	6 (O1, O2, O9, O15, O16, O17)	1 (H5)	15
8. sınıf öğrencileri	2 (D3, D17)	3 (O1, O3, O5)	1 (H3)	6
9-12. sınıf öğrencileri			1 (H3)	1
Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler	1 (D12)	4 (O8, O11, O14, O18)		5
Türkçe öğretmeni adayları	1 (D7)	1 (O12)		2
Türkçe öğretmenleri		3 (O1, O6, O7)	2 (H2, H5)	5
Ders kitapları	1 (D11)		2 (H1, H4)	3

* D14 kodlu tezde ikidilli 7. Sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır.

Tablo 7'ye göre anlama becerileri üzerine yapılan doktora tezlerinde dokuz farklı örneklem grubu üzerinde çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu gruplardan büyük bir bölümünü ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bazı doktora tezlerinde (O1, O5; H3, H5) birden fazla grupta çalışılmıştır. İncelenen doktora tezleri çalışma grupları açısından ele alındığında hem okuma hem de dinleme becerisine yönelik tezlerin daha çok 7. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu sınıf düzeyini sırasıyla 6 ve 8. sınıf öğrencileri takip etmektedir. İncelenen doktora tezleri arasında 5. sınıf öğrencilerinin okuma becerisine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerle ise daha çok okuma becerisini konu alan tezlerde çalışılmıştır.

Tablo 8: Doktora tezlerinin veri toplama araçlarına göre dağılımı

Veri toplama araçları	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Açık uçlu sorular		1 (O3)		1
Anekdor kayıtları		1 (O12)		1
Anket		4 (O1, O2, O3, O6)		4
Araştırmacı günlüğü	4 (D6, D10, D15, D16)	1 (O4)		5
Başarı testi	8 (D2, D3, D5, D8, D9, D12, D13, D16)	3 (O13, O16, O17)		11
Değerlendirme formu	1 (D12)	1 (O12)		2
Dereceli puanlama anahtarı		1 (O5)		1
Ders planı	1 (D9)			1
Dinlediğini anlama testi	4 (D1, D4, D6, D16)			4
Doküman	2 (D11, D15)	2 (O12, O14)	2 (H1, H4)	6
Envanter	2 (D5, D7)	1 (O12)		3
Etkinlik kâğıtları	1 (D10)	1 (O4)	1 (H3)	3
Görüşme formu	9 (D2, D4, D10, D12, D13, D14, D15, D16, D17)	11 (O3, O4, O5, O6, O7, O10, O11, O12, O13, O16, O17)	2 (H2, H5)	22
Gözlem formu	4 (D3, D6, D10, D15)	4 (O4, O5, O7, O16)		8
Kelime ilişkilendirme testi	1 (D17)			1
Okuduğunu anlama testi		10 (O1, O3, O5, O8, O9, O10, O12, O13, O14, O18)		10
Öğrenci günlükleri	3 (D6, D10, D15)	1 (O4)		4
Ölçek	10 (D4, D5, D7, D8, D9, D10, D12, D13, D14, D16)	12 (O1, O3, O4, O5, O7, O8, O9, O10, O12, O14, O15, O17)	1 (H5)	23
Sözcük testleri		1 (O2)		1
Video/ses kaydı	1 (D10)	3 (O4, O11, O14)	1 (H5)	5

Anlama becerilerine yönelik doktora tezlerinde kullanılan veri toplama araçları Tablo 8’de gösterilmiştir. Tezlerde toplamda yirmi farklı veri toplama aracı kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen doktora tezlerinde çoğunlukla birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır. Veriler için tek bir araç kullanan (D1, D11; O15, O18; H1, H2, H3, H4) tez sayısı ise az sayıdadır. Hem dinleme hem de okuma becerisine yönelik tezlerde en çok kullanılan veri toplama araçlarının ölçekler ve görüşme formları olduğu tespit edilmiştir. İncelenen doktora tezlerinde en az tercih edilen veri toplama araçları ise açık uçlu sorular, anekdot kayıtları, dereceli puanlama anahtarı, ders planı, kelime ilişkilendirme testi ve sözcük testleri olmuştur.

Tablo 9: Doktora tezlerinin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı

Veri analiz yöntemi	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
Nicel				
Betimsel analiz	10 (D1, D4, D5, D6, D7, D9, D10, D12, D14, D17)	11 (O1, O2, O4, O5, O6, O7, O8, O10, O12, O15, O16)	4 (H1, H3, H4, H5)	25
Kestirimsel analiz	15 (D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, D12, D13, D14, D16, D17)	17 (O1, O2, O3, O4, O5, O7, O8, O9, O10, O11, O12, O13, O14, O15, O16, O17, O18)	2 (H3, H5)	34
Nitel				
Betimsel analiz	5 (D7, D11, D13, D15, D17)	4 (O5, O10, O16, O17)	2 (H1, H4)	11
İçerik analizi	6 (D6, D10, D12, D14, D15, D16)	9 (O4, O6, O7, O11, O12, O13, O14, O15, O18)	3 (H1, H2, H4)	18

Anlama becerisine yönelik doktora tezlerinde nicel veri analiz yöntemlerinden kestirimsel istatistikler; nitel veri analiz yöntemlerinden ise içerik analizi daha çok kullanılmıştır. Tezlerde her iki beceri alanı için de en az tercih edilen veri analiz yöntemi, betimsel analiz olmuştur.

Tablo 10: Doktora tezlerinin kaynak sayılarına göre dağılımı

Kaynak sayısı	Dinleme becerisi	Okuma becerisi	Her iki beceri	Toplam
100’den az	1 (D11)	1 (O18)	1 (H4)	3
101-150	3 (D9, D10, D15)	3 (O1, O6, O17)		6
151-200	7 (D1, D2, D3, D6, D7, D12, D16)	5 (O4, O7, O11, O13, O16)	2 (H1, H5)	14
201-250	5 (D4, D5, D8, D13, D17)	1 (O14)	1 (H3)	7
251-300		3 (O2, O9, O10)		3
300’den fazla	1 (D14)	5 (O3, O5, O8, O12, O15)	1 (H2)	7

Tablo 10’da 2001-2020 yılları arasında tamamlanmış, anlama becerilerini konu alan doktora tezlerinde kullanılan kaynakların sayısı verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde okuma becerisi çalışılan tezlerde genel olarak daha fazla kaynak

kullanımı olduğu görülür. Okuma becerisi alanındaki beş tezde 300'den fazla kaynak kullanıldığı tespit edilmiştir. Tüm tezler içerisinde en fazla kaynak kullanımının O12 kodlu tezde olup toplamda 649 kaynak kullanıldığı saptanmıştır. Dinleme becerisi alanında incelenen tezlerde ise sadece bir tezde (D14) 300'ün üzerinde kaynak kullanımı bulunmaktadır. Bahsi geçen tezde 314 kaynak kullanılmış olup tezin salt dinleme becerisi üzerine yapılmadığı, çalışmaya konuşma becerisinin de dâhil edildiği görülür. Hem okuma hem de dinleme becerisini çalışan doktora tezleri arasında ise en fazla kaynak kullanımı H2 kodlu tezdendir; bahsi geçen tezde 323 kaynak kullanılmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlar alan yazındaki farklı araştırmalarla tartışılmış ve yeni araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Türkiye'de 2001-2020 yılları arasında anlama becerilerini konu alan doktora tezi sayılarında yıllara göre kademeli bir artış veya azalış bulunmamaktadır. Aydeniz ve Haydaroğlu (2021) da 2015-2019 yıllarında dört temel dil becerisi üzerine yapılan tezlerde sürekli bir artışın olmadığını belirtmektedir. Özdemir (2018) ise okumaya ilişkin lisansüstü tezlerin 2009 yılından sonra büyük bir ivmeyle arttığını bildirir. Özdemir'in (2018) çalışmasında yüksek lisans tezlerinin de ele alınmış olması bu sonucu doğurmuş olmalıdır. Yıllara göre kademeli bir artış sergilemese de anlama becerisi üzerine yapılan doktora tezlerinin son yıllarda arttığı söylenebilir. İncelenen kırk tezin yarıdan fazlası 2017-2020 yıllarından tamamlanmıştır. Tez sayısının en yüksek olduğu yıl ise 2020'dir. Bu sonuç, doktora tezlerinde beceri alanlarına ilişkin çalışmaların son yıllarda arttığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Çalışmada anlama becerilerine yönelik doktora tezlerinin on dört farklı üniversitede tamamlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yükseköğretim Kurulu verilerine göre Türkiye'de 71 devlet ve 5 vakıf üniversitesinde Türkçe öğretmenliği programı aktif olsa dahi üniversitelerin bir kısmında doktora programlarının açık olmadığı göz önüne alınarak bu dağılımın yeterli düzeyde olduğu düşünülebilir. Yine bazı üniversitelerdeki doktora programlarının öğretim üyesi sayısı yetersizliğinden kapanmak durumunda kalması da bu duruma sebep olabilir. Anlama becerileri ile ilgili en fazla doktora tezi Gazi Üniversitesinde çalışılmıştır. Benzer şekilde, Doğan ve Özçakmak (2014) dinleme eğitimi; Elbir ve Bağcı (2013) ve Özdemir (2018) okuma eğitimi çalışılan lisansüstü tezlerin en fazla Gazi Üniversitesinde olduğunu tespit etmiştir. Dört temel beceri ile ilgili tezleri inceleyen Aydeniz ve Haydaroğlu (2021) da aynı sonuca ulaşmış ve bu durumu Gazi Üniversitesinin kurumsal altyapı ve akademik yapılanmasının erken sağlanmış olmasına bağlamıştır. Alan yazında Türkçe eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezleri inceleyen farklı araştırmalarda da (Boyacı ve Demirkol, 2018; Coşkun vd., 2012; Özçakmak, 2017) en çok tez üretilen üniversiteler arasında Gazi Üniversitesinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen üniversitenin Türkçe eğitimi alanının köklü üniversitelerinden biri oluşu bu sonucu doğurmuş olmalıdır.

Işıksoluğu (1994, s.57-58), tezlerin niteliklerinin gelişmesinde danışman öğretim üyelerinin rolünün büyük olduğunu söyler ve danışmanlığı; araştırmaları yönlendirme, öğretim elemanlarını yetiştirme, araştırmaları nitelik açısından geliştirme gibi etkileri olan bir kurum olarak tanımlar. Çalışma sonucunda anlama becerisine yönelik doktora tezlerinde daha çok profesör doktor unvanlı öğretim üyelerinin danışmanlık yaptığı anlaşılmıştır. Bu sonuç, alan yazındaki diğer çalışmaları (Boyacı ve Demirkol, 2018; Karagöz ve Şeref, 2021) örtüşmektedir. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğine göre doktora programında bir öğrencinin danışmanlığı yürütebilmek için en az bir yüksek lisans öğrencisini mezun etmek gerekmektedir. Ayrıca danışman seçimlerinin öğrenciye bırakıldığı zamanlarda doktora öğrencileri, alana hâkimiyetleri ve mezun ettikleri öğrenci sayısı vb. gerekçelerle profesör hocalarla çalışmak isteyebilmektedir. Karagöz ve Şeref (2021, s.58) de tez danışmanının akademik unvanının bilime yaptığı katkının bir göstergesi olduğunu ve akademik yetkinliğini kanıtlamış danışmanların yönetiminde bitirilen tezlerin niteliksel açıdan olumlu bir görünüme işaret ettiği görüşündedir. Bu çalışmada doktora tezleri ele alındığından, unvanı yüksek ve alanda uzun yıllar çalışmış olan hocaların tezlerde daha fazla danışmanlık yapmış olması beklenen bir sonuçtur.

Anlama becerisine ilişkin doktora tezlerinde çoğunlukla bir yöntem, teknik veya materyalin ele alınan beceri üzerindeki etkisinin ölçülmeye çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Dinleme becerisine ilişkin yapılan tezlerde beceriyi geliştirici uygulamalar, okuma becerisine yönelik tezlerde ise beceri kullanımının tespiti sıkça çalışılan diğer konulardandır. İncelenen doktora tezleri arasında dinleme becerisini kazandırmada karşılaşılan sorunları ele alan veya dinleme metni uyarlayan tezlere rastlanmamıştır. Ayrıca incelenen tezler arasında okuma becerisine yönelik öz yeterlik ölçen bir doktora tezi de bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, yeni yapılacak çalışmalar için yol gösterici nitelikte olabilir.

Anlama becerisi çalışılan doktora tezlerinde en fazla karma yöntemin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Karagöz ve Şeref (2021) de Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinde en çok karma yöntemin tercih edildiğini tespit etmiştir. Bu durum, nicel ve nitel verilerin birlikte ele alınarak daha geçerli ve güvenilir sonuçlar elde etmede fayda sağlayacaktır. Kullanılan araştırma desenlerinde en az tercih edilenin ise -hem okuma hem de dinleme becerileri için- nitel desen olduğu anlaşılmıştır. Dinleme becerisi çalışılan doktora tezlerinin daha çok deneysel ve karma yöntem araştırması şeklinde gerçekleştirildiği saptanmıştır. Yalnızca dinleme becerisini ele alan doktora tezleri arasında betimsel araştırma olarak tasarlanan bir teze rastlanmamıştır. Okuma becerisi çalışılan doktora tezlerinde ise en fazla kullanılan yöntem, karma yöntem araştırmaları olmuştur ancak Ceran vd. (2018) ile Özdemir'in (2018) sonuçları, okumaya yönelik lisansüstü tezlerde daha çok nicel yöntemin kullanıldığı yönündedir. Bu farklılık, bahsi geçen çalışmalarda incelenen yıl aralıklarının daha eski olması ve bu çalışmada sadece doktora tezlerinin ele alınmasından kaynaklanmış olmalıdır. Bu çalışmada incelenen doktora tezlerinde okuma becerisi çalışılanlar arasında ilişki araştırma ya da eylem araştırması şeklinde

yapılan bir tez bulunmamaktadır. Her iki beceriyi birlikte ele alan tezlerin ise daha çok betimsel araştırma şeklinde yürütüldüğü çalışmadan çıkarılan bir başka sonuçtur. Bu sonuçlardan hareketle yeni hazırlanacak özgün çalışmalarda kullanılacak yöntemler belirlenebilir.

İncelenen doktora tezlerinin çalışma gruplarının büyük bir bölümünü ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Benzer şekilde Ceran vd. (2018) ile Özdemir (2018) okuma; Doğan ve Özçakmak (2014) da dinleme becerisi ile ilgili hazırlanan lisansüstü tezlerin daha çok ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirildiğini saptamıştır. Beceri alanları dışında Özçakmak (2017) Türkçe eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin de büyük oranda ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Bu çalışmada ele alınan bazı doktora tezlerinde birden fazla grupta çalışıldığı görülmektedir. İncelenen doktora tezleri çalışma grupları açısından ele alındığında hem okuma hem de dinleme becerisine yönelik tezlerin daha çok 7. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu sınıf düzeyini sırasıyla 6 ve 8. sınıf öğrencileri takip etmektedir. Ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilen tezlerden dört farklı sınıf düzeyi içerisinde 7. sınıf öğrencileri ile daha fazla çalışılmış olması; 5. sınıfların 2012 yılında yapılan düzenlemeden önce ortaokul sınıflarına dâhil olmaması, 5 ve 6. sınıflardaki öğrencilerin ilkökul düzeyinden yeni çıkmış olmaları nedeniyle daha az tercih edilebilmesi ve 8. sınıf öğrencilerinin ise daha çok sınav odaklı çalışmaları ile sınav kaygısı yaşamalarından kaynaklanabilir. İncelenen doktora tezleri arasında 5. sınıf öğrencilerinin okuma becerisine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sonuç, yapılacak yeni çalışmalara yol gösterebilir. Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerle ise daha çok okuma becerisini konu alan tezlerde çalışılmıştır, bu öğrencilerin dinleme becerisine yönelik çalışmaların sayısı artırılabilir.

Tezlerde toplamda yirmi farklı veri toplama aracının kullanıldığı anlaşılmıştır. İncelenen doktora tezlerinde genellikle birden fazla veri toplama aracı kullanılarak verileri çeşitlendirme ve zenginleştirme yoluna gidildiği görülür. Hem dinleme hem de okuma becerisine yönelik tezlerde en çok kullanılan veri toplama araçlarının ölçekler ve görüşme formları olduğu söylenebilir. İncelenen doktora tezlerinde en az tercih edilen veri toplama araçları ise açık uçlu sorular, anekdot kayıtları, dereceli puanlama anahtarları, ders planı, kelime ilişkilendirme testi ve sözcük testleri olmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak anlama becerilerine yönelik yeni yapılacak çalışmalarda daha önce kullanılmamış ya da az kullanılan veri toplama araçları tercih edilebilir.

Anlama becerisine yönelik doktora tezlerinde nicel veri analiz yöntemlerinden kestirimsel istatistikler; nitel veri analiz yöntemlerinden ise içerik analizi daha çok kullanılmıştır. Bu sonuç, Özdemir'in (2018) okumaya ilişkin lisansüstü tezleri inceleyen çalışması ile örtüşmektedir. Doktora tezlerinde, her iki beceri alanı için de en az tercih edilen veri analiz yöntemi ise betimsel analiz olmuştur.

Araştırma yapılan konuyla ilgili ulusal düzeyde yapılan çalışmaların yanı sıra uluslararası kaynakların da incelenmesi, tezin literatürü ve tartışma kısmı için önemli ve gereklidir. Doktora tezlerinin bilimselliği, alana katkısı ve doktorayı tamamlayan kişiye verdiği unvan düşünüldüğünde; tezlerde yeterli sayıda ve doğru kaynaklara ulaşılması beklenmektedir. Yağmur-Şahin vd. (2013, s.373) de tezlerde kaynak kullanımına ilişkin belli bir sınırlama veya zorunluluk olmasa da araştırmacıların en güncel kaynaklardan başlayarak tez konusuyla ilgili yapılmış çalışmalara mümkün olduğu ölçüde bizzat ulaşması gerektiğini belirtir. Bu sebeple incelenen tezlerin kaynak sayıları üzerinde de durulmuştur. Çalışmada okuma becerisine kıyasla dinleme becerisi çalışılan tezlerde daha az sayıda kaynak kullanıldığı tespit edilmiştir. Dinleme becerisi çalışılan tezlerde daha az kaynak kullanılmış olması, Türkçe eğitimi alanında dinleme becerisine yönelik çalışmaların okuma becerisine yönelik çalışmalara kıyasla daha az sayıda olma ihtimalinden kaynaklanabilir. Türkçe eğitimi alanında yüksek lisans mezunlarının akademik yazma ve tez oluşturma sürecine ilişkin görüşlerini alan Kan ve Gedik (2016, s.408) ise bazı katılımcıların atf yapma konusunda zorluklar yaşadığını ve yaşanan zorlukların bu konuda yeterli eğitim alınmamasından kaynaklanabileceğini belirtmektedir.

Bu çalışmadan çıkan sonuçlar, son yirmi yılda anlama becerisine ilişkin doktora tezlerinin mevcut durumunu göz önüne sermektedir. Bu sonuçlar, özellikle daha az ya da daha çok çalışılmış olan konular, yöntemler, örneklem grubu, veri toplama araçları gibi hususlarda araştırmacılara fikir verebilir; yeni yapılacak çalışmalar için öneri niteliğinde değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- Aydeniz, S. ve Haydaroğlu, M. (2021). Dört temel dil becerisi alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 200-216.
- Aydın, A., Sarier, Y. ve Uysal, Ş. (2014). PISA sonuçları bağlamında öğrencilerin akademik başarılarının değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 13(3), 1065-1074.
- Boyacı, S. ve Demirkol, S. (2018). Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 512-531.
- Bozkurt, B. Ü. (2016). Türkiye’de okuma eğitiminin karnesi: PISA ölçeğinden çıkarımlar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1673-1686.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Ceran, D., Aydın, M. ve Onarıcıoğlu, A. S. (2018). Okuma Eğitimi üzerine yapılan tezlerde eğilimler: bir içerik analizi çalışması. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2377-2392. <https://doi.org/10.29299/kefad.2018.19.03.016>.

- Cin-Şeker, Z. (2020). Dinleme ve konuşma becerilerine yönelik lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri üzerine bir inceleme: betimsel analiz. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 128-140. <https://doi.org/10.29000/rumelide.752206>.
- Coşkun, E., Özçakmak, H. ve Balcı, A. (2012). Türkçe eğitiminde eğilimler: 1981-2010 yılları arasında yapılan tezler üzerine bir meta-analiz çalışması. E. Yılmaz (Ed.), *Türkçenin Eğitimi Öğretimi Üzerine Çalışmalar* içinde (s. 204-212). Ankara: Pegem.
- Demirel, G. ve Yağmur, K. (2017). Uluslararası PIRLS uygulamaları ölçütlerine göre Türk öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin değerlendirilmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 95-106.
- Doğan, Y. ve Özçakmak, H. (2014). Dinleme becerisinin eğitimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 90-99.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Birinci ve ikinci kademe okuma eğitimi üzerine yapılan lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 229-247.
- Epçaçan, C. (2018). Okuma ve anlama becerilerinin öğretim sürecine etkisi üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 13(19), 615-430. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14123>.
- Işıksoluğu, M. K. (1994). Tezler ve Danışmanlık. *Eğitim ve Bilim*, 18(94), 57-62.
- Kan, M. O. ve Gedik, F. N. (2016). Türkçe eğitimi alanında yüksek lisans tezi tamamlayanların akademik yazma ve tez oluşturma sürecine ilişkin görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(3), 402-408.
- Karadağ, R. (2014). Okuma ilgisi, tutumları ve alışkanlığı konusunda yapılmış çalışmaların lisansüstü tezlere dayalı analizi: YÖK ve PROQUEST veri tabanları örnekleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 1-17. <https://doi.org/10.9779/PUJE619>.
- Karagöz, B. ve Şeref, İ. (2021). Türkçe eğitimi doktora tezlerine bütünsel bir yaklaşım (1995-2020). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 43-68.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015) Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 1-19.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*. Özge, S. (çev.), Yayınodası.
- Özçakmak, H. (2017). Türkçe eğitimi lisansüstü araştırmalarında yeni yönelimler (2011-2015). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1607-1618.
- Özdemir, S. (2018). Okumaya ilişkin lisansüstü araştırmaların eğilimleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1161-1178.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Suna, H. E., Tanberkan, H. ve Özer, M. (2020). Türkiye’de öğrencilerin okuryazarlık becerilerinin yıllara ve okul türlerine göre değişimi: öğrencilerin PISA uygulamalarındaki performansı. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 11(1), 76-97. <https://doi.org/10.21031/epod.702191>.
- Yağmur-Şahin, E., Kana, F. ve Varışoğlu, B. (2013). Türkçe eğitimi bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 356-378.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Extended Abstract

Purpose: Language comprises four core skill areas: listening/monitoring, speaking, reading, and writing. Among these skills, listening/monitoring, and reading are recipient language skills and are classified as comprehension skills. With this study, doctoral theses on comprehension skills made in Turkey between 2001-2020 were examined in terms of the year, university, advisor, scope, research design, study group, data collection tools, data analysis methods, and the number of resources. This study is important to reveal the general situation of doctoral theses on comprehension skills in Turkey in the last two decades. Based on the findings of this study, the points that have not been researched before and found to be lacking can be determined regarding reading and listening skills, which are of indisputable importance for both educational life and social life. Considering the results obtained, new research can be planned.

Research Method: Document analysis was used in the study. In the study, 40 doctoral dissertations were evaluated, 17 of which were listening, 18 of which were reading, and 5 of which were both skills, considering the inclusion criteria. The theses examined in the study were obtained through the National Thesis Center Database of the Council of Higher Education on September 21, 2021. For the first scanning, education and training were chosen as the subjects in the detailed scanning part, and a doctorate was chosen for the thesis type. In the thesis's summary, listening skills, listening education; monitoring skills, monitoring skills, monitoring training; and reading skills, reading education words were searched. Performing this search in the summary part instead of the title provided access to more data and minimized data loss, thus increasing the validity and reliability of the study. The results were screened according to four different criteria, which were determined as inclusion criteria. These criteria are, respectively; to be accessible (with permission), to be completed between 2001-2020, to be in Turkish, and to be conducted in one department of Turkish Education / Turkish and Social Sciences Education / Turkish Teaching. In the study, the Microsoft Excel program was used to classify the data. As a result of the examinations carried out on the theses, information about the year, university, the title of consultant, scope, research design, study group, data collection tool, data analysis method, and the number of sources were first entered into the table created in Excel. Eight studies randomly selected from among forty theses examined in terms of the reliability of the findings were examined by two different experts and the harmony between them was checked. In addition, three weeks after the analysis was completed, it was repeated by the researcher and the consistency of the results was checked. The findings were stored in the computer environment for future periods.

Results: Because of the study, it was revealed that the doctoral dissertations on comprehension skills were written in 2020 at most. There is no gradual increase or decrease in the number of doctoral dissertations on comprehension skills in Turkey between 2001 and 2020. The theses examined were completed mostly at Gazi University and mostly under the advisor of professors. In the study, it was concluded that doctoral theses on comprehension skills were completed in fourteen different universities. According to the data of the Council of Higher Education, even if Turkish language teaching programs are active in 71 state and 5 foundation universities in Turkey, it can be considered that this distribution is at a sufficient level considering that doctoral programs are not open in some universities. Again, doctoral programs in some universities have to be closed because an insufficient number of faculty members may also cause this situation.

Discussion, Conclusion, and Suggestions: It has been determined that most the doctoral dissertations on comprehension skills try to measure the effect of a method, technique, or material on the skill in question. The practices that develop skills in theses on listening skills, and the determination of skill use in theses on reading skills are among the other topics that are frequently studied. Theses were mostly conducted as mixed-method research, and they were studied with 7th-grade students at most. The most commonly used data collection tools in the doctoral dissertations examined are scales and interview forms. Predictive analysis from quantitative data analysis methods; content analysis, one of the qualitative data analysis methods, was used more. It was observed that fewer sources were used in the theses in which listening skills were studied. The results reveal the current state of doctoral theses on comprehension skills in the last two decades. These results can be indicated to researchers, especially on subjects that have been studied less or more, methods, sample groups, and data collection tools, and can be considered as suggestions for new studies.